

Emotionell utveckling viktigare än att lyda mamma och pappa

Gabrielle Roland Waldén

Om världens alla barn fick växa upp i en miljö som gynnar utveckling av deras emotionella intelligens – skulle världen då bli en fredligare plats? Skulle förekomsten av krig, våld, brott mot de mänskliga rättigheterna och miljöförstöring minskas och på sikt försvinna om föräldrar världen över främjade barnens emotionella utveckling istället för att tvinga dem till lydnad genom skamvrå och liknande metoder? Ja, det hävdar Robin Grille, australiensisk psykolog och psykoterapeut, i boken ”Parenting for a peaceful world”.

Sambandet är starkt mellan samhällets utveckling och den inställning man har till barn. För mycket länge sedan såg man knappast alls barnen som människor med rätt att leva, vilket förstås är svårt för oss i dag att förstå. Robin Grille gör i boken en utförlig genomgång av hur barn behandlats under historiens gång. Hand i hand med framväxten av ett mer barnvänligt samhälle har många länder gått mot mer demokrati, större rättvisa, mindre våld, färre konflikter länder emellan och större respekt för de mänskliga rättigheterna.

Svårare för ”ny Hitler” att komma fram

Det tyska samhället är ett tydligt exempel. Vid förra sekelskiftet innehöll tyska böcker om barnuppfostran rådet att inte visa barnen ömhet. Man ansågs skämma bort barn om man gav efter för deras emotionella behov. Sträng lydnadsträning redan under småbarnsåren var idealet. Detta var den anda i vilken många som sedan blev nazister eller sympatiserade med nazismen växte upp. I sin extremaste form lade synsättet grunden till det hat, den brist på medkänsla och den blinda lydnad som var själva motorn i nazismen. Efter kriget har man i Tyskland helt övergett sådan auktoritär barnuppfostran, och en dramatisk social utveckling har skett. Sedan 2000 är det brottsligt både att slå barn och att skada dem psykiskt. Tyskland ligger nu långt framme när det gäller emotionell mognad och hur man tar hand om sina barn. I dag är det högst osannolikt att en person som Hitler åter skulle kunna komma till makten, hävdar Grille.

Älska och kuva

Föräldraskap i Ryssland under 1800-talet innebar ofta våld, ovänlighet och bristande engagemang. Särskilt på landsbygden slog man barnen. Att piska barn och hustru var så vanligt att det ingick i bröllopsceremonin att ge brudgummen en piska. ”Älska ditt barn med ditt hjärta, men kuva det med dina händer”, sa man. Barns och ungdomars egna önskningar förtrycktes och familjemedlemmar gavs strikta roller utifrån deras placering i familjen. I den traditionella ryska familjen var fadern den som var ”den goda auktoriteten” som styrde sin familj med fast hand, bestraffningar och hård kontroll. Den ryska regimen blev en spegling av detta familjesystem.

Brutala ledare slagna som barn

Den barndom som några av världens mest brutala ledare haft visar på hur tyranni kan växa ur ett familjesystem. Stalin var son till en alkoholiserad och våldsam far. Han blev själv ofta slagen och bevittnade också hur hans mor förödmjukades psykiskt och blev misshandlad - inget ovanligt i Georgien på den tiden. Lenin är ett annat exempel på hur en människa efter behandling under

barndomen växer upp till en känslokall, våldsam person som visar brutalitet mot alla som går emot honom. Och fler exempel finns givetvis i andra delar av världen: Hitler, Mao Tsetung, Saddam Hussein m.fl....

När det gäller Ryssland var det först på 1930-talet som barns villkor mer liknade dem i övriga västvärlden. Man slutade successivt med bruket att linda barnen hårt och aga blev mindre accepterat. Utbildningsinsatser började riktas till såväl flickor som pojkar. Viljan att skapa goda möjligheter för barn av båda könen växte sig starkare. Det är under denna tid Michail Gorbatsjov föds, och det nya sättet att behandla barn är grunden till att perestrojkan och glasnost alls kunde komma.

Patriarkalt förtryck - krig och folkmord

Länderna på Balkan är ett annat tydligt exempel på det starka sambandet mellan hur barnen behandlas och samhällets emotionella mognad. Där förekom länge det s.k. *zadruga*-systemet, ett starkt patriarkaliskt storfamiljsystem inom bondebefolkningen. Forskarna ser ett tydligt samband mellan *zadugas* auktoritära uppfostringsmetoder, nedvärderingen och förtrycket av både barn och kvinnor och de etniska konflikter, brutala krig och folkmord som sedan skett på Balkan. Det forna Jugoslavien låg långt efter andra europeiska länder när det gäller barnuppfostran. De som var föräldrar på 1930-talet hade fortfarande i stor utsträckning vuxit upp inom en *zadruga*. Så småningom började man successivt lämna *zadruga*-systemet, barn började behandlas betydligt bättre. I Kroatien är det t.ex. numera ett brott att slå sina barn. Länderna på Balkan utvecklas nu mot större demokrati och jämlikhet.

Föregångsland i Sydamerika

Uruguay är också ett inspirerande exempel, skriver Grille. 1876 förbjöd man kroppslig bestraffning i skolorna. Alla barn skulle gå i skolan. Skolor, universitet, institutioner och sjukhus skulle vara fria från religion. Fundamentalistisk religion med dess auktoritära familjestrukturer har haft svårt att få fäste i landet. Uruguays barn har fått växa upp i den troligen mest liberala utvecklingsmiljön i hela Latinamerika. Liberala och progressiva reformer inom utbildningsområdet ledde till att Uruguay vid 1900-talets början var den första välfärdsstaten i Sydamerika.

Väg mot fred i världen

Om man gav högsta prioritet åt att skapa goda uppväxtförhållanden för världens barn så skulle man kunna åstadkomma oerhört mycket för att skapa fred i världen, ökad respekt för de mänskliga rättigheterna och minskad miljöförstöring. Kanske är detta en betydligt mer framkomlig väg än diplomatiska överläggningar, FN-styrkor, klimatkonferenser och liknande?

Barnens fasansfulla historia

De flesta av oss tror nog att föräldrar tar hand om och älskar sina barn för att det är en medfödd egenskap. Historien visar att så är det inte alls. Först under sent 1700-tal börjar en känsla för barnens eget värde och deras rätt att leva och behandlas väl långsamt växa fram. Under tidigare århundraden levde många barn i världen under de mest fasansfulla förhållanden.

I antikens Rom och i Grekland kunde föräldrar som ville bli av med sina barn döda dem eller överge dem. I Rom var man enligt lag inte skyldig att behålla sina barn. Att döda dem genom att slänga dem i floden eller sätta ut dem i vildmarken sågs närmast som en sorts familjeplanering. Barn användes ofta som slavar, och sexuellt utnyttjande var accepterat. Att våldta barn ansågs inte fel eftersom vuxna såg barn som något annat än människor. I många av västvärldens kulturer var den här synen på barn förhärskande fram till omkring 300-talet e.Kr. och började inte försvinna förrän under medeltiden.

Övergivna barn

En attitydförändring skedde och man började successivt anse att det var fel att döda barn. Att överge dem var däremot inte ovanligt fram till omkring 1300-talet. Övergivandet var rutin över hela Europa. Fler barn dog efter att ha blivit övergivna av sina föräldrar än av pest och andra epidemier. Så småningom började övergivna barn tas om hand på den tidens sjukhus. Första barnhemmet för övergivna småbarn startades i Florens på 1300-talet. I Frankrike öppnade det första sjukhemmet för hittebarn 1638 och i London 1741. Utvecklingen gick sedan mot att föräldrarna behöll sina barn istället för att överge dem. Däremot lämnade man ofta bort dem till ammor under spädbarnstiden. Bruket av ammor var utbrett i Tyskland, Italien, England och Frankrike men mer ovanligt i Skandinavien och Holland. Barnen kunde också lämnas till s.k. änglamakerskor, och det finns forskning som tyder på att användandet av änglamakerskor i en del fall var ett underförstått sätt att bli av med barnen. Först mot slutet av 1800-talet började de flesta av mödrarna i europeiska länder amma sina barn själva.

Föräldrar kunde också skicka bort sina barn för att låta dem fostras och arbeta hos släkt eller vänner tills de var i övre tonåren. Systemet med lärlingar började under medeltiden och man kunde skicka bort sina barn så tidigt som när de var fyra år. Sexuellt utnyttjande ansågs inte brottsligt, inte heller att sälja barn som slavar. I England kunde man fortfarande i slutet av 1700-talet köpa utomäktenskapliga barn för att låta dem arbeta i sju år. I Ryssland blev det olagligt att sälja barn först under 1800-talet.

Lära sig under fruktan

Från omkring 1300-talet började barn i större utsträckning få vara kvar hos föräldrarna men de hölls under strikt kontroll för att formas så som föräldrarna ville att de skulle vara. På sätt och vis fick många barn det lite bättre eller överlevde i alla fall. Men barn behandlades ofta oerhört brutalt. Man skulle slå i dem rätt uppförande. Barn var ”små djävlar” som skulle piskas och slås tills de fick mänsklig form. Så gott som alla barn blev slagna, och medel och metoder var många - piska, käpp, ris, prygel med s.k. niosvansad katt m.m. Skräck sågs som själva grunden till att barnet kunde lära sig någonting. I en medeltida tysk skrift står: ”Fruktan är bra för att försätta barnet i rätt sinnesstämning för att höra och förstå. Ett barn glömmet inte lätt det barnet lärt sig under fruktan”.

Med industrialismens intåg spreds barnarbete under de mest omänskliga förhållanden. Småpojkar på bara fyra år skickades upp att rensa skorstenar i totalt mörker, omgivna av sot och kvävande giftiga gaser. Barnen som användes var föräldralösa eller övergivna av sina föräldrar. 1788 kom en lag i England mot bruket av sotarpojkar men inte förrän 1875 avskaffades systemet med detta slags sotning helt.

Begreppet barndom

Det är först på 1700-talet som bilden av den älskande familjen och uppfattningen att det finns något sådant som modersinstinkt började växa fram. Inte förrän vid denna tid började begreppet barndom förekomma. Man såg nu sina barn som barn snarare än som miniatyrvuxna som skulle rättas till genom hård uppfostan. Barn fick fortfarande stryk men mindre våldsamt än tidigare. Det viktiga var att styra över barnets egen vilja, dess känslor, impulser och behov. Många föräldrar började under denna tid med strikt disciplin för att lära barnet goda seder, pottränning extremt tidigt, förbud mot onani osv.

De första uppfostringsböckerna som förespråkade vänlighet och ömhet mot barn kom i England och Frankrike mot slutet av 1800-talet. Här uppmanades också fäder att bli mer involverade i sina barn, att vara tillsammans med dem och att leka med dem. Det synsätt på barn och barnuppfostran som nu blev allt vanligare kallas i Robin Grilles bok ”socialisering”. Det fortsätter genom hela 1900-talet in i vår egen tid. Banbrytande arbeten av Sigmund Freud, Jean

Piaget m.fl. har lett till allt större förståelse för barns utveckling och större kunskap om de utvecklingsstadier som barn går igenom. Att åren upp till 5-7 års ålder är av grundläggande betydelse för hur barnet – och sedan den vuxne – kommer att förhålla sig till andra människor är en insikt som kommit under denna tid.

Uppfostran – träning att lyda

De flesta som är vuxna i dag har vuxit upp enligt synsättet ”socialisering” och uppfostrar sina egna barn på ungefär samma sätt. Föräldrar är i dag mer kärleksfulla och toleranta än tidigare, de lyssnar mer på sina barns känslor, tröstar och stöder barnet mycket mer än tidigare. Samtidigt finns viljan att lära och träna barnet, att få det att uppträda på ett sätt som motsvarar föräldrarnas krav. Hur barnet mår inuti får ofta komma i andra hand. Metoder som används är fysisk bestraffning, skambeläggande och manipulation. Sverige blev 1979 första land i världen att införa förbud mot barnaga. På många andra håll i världen bestraffas barn fortfarande fysiskt både hemma och i skolan. I dag används också andra former av bestraffning som skamvrå eller s.k. time out, eller genom att ta tillbaka givna förmåner. Skamvrån är givetvis också ett exempel på skambeläggande. Manipulation kan ske på en rad sätt bl.a. genom belöningsystem eller att i alltför hög grad berömma barnet för dess prestationer.

Växa – inte lyda

På senare år har ett annat synsätt vuxit fram – Grille kallar det ”hjälpande” eller ”naturligt föräldraskap”. Bakgrunden är de stora framsteg som gjorts inom psykologisk forskning om barns emotionella utveckling under olika stadier i uppvuxten och forskning om hjärnans utveckling. Det viktiga enligt detta nya synsätt är inte att få barnet att göra som föräldern vill utan att ge barnet möjlighet att på bästa sätt utveckla sin emotionella intelligens och sin personlighet. Att lyssna på barnet och följa det, inte styra och manipulera det genom t.ex. bestraffningar, belöningar eller beröm. Barn som får växa upp i en miljö med detta hjälpande synsätt har stora möjligheter att utveckla god självkänsla och bli känslomässigt stabila individer som litar på sin egen förmåga. De anpassar sig inte till andra bara för att vara till lags. Barn som mötts med respekt och empati har goda förutsättningar att utvecklas till vuxna som respekterar andra, visar medkänsla och undviker att använda våld.

Mer forskning behövs om barns emotionella utveckling. Men om redan nu ”hjälpande/naturligt föräldraskap” sprids och föräldrar slutar använda metoder som riskerar att skada barnen emotionellt skulle det bidra till snabbare utveckling mot fred och större rättvisa i världen, hävdar Robin Grille. Få saker är viktigare än detta för världens och människans fortbestånd anser han. På det viset är Grille försiktigt optimistisk. Krig, våld och kriminalitet ser han som symptom på emotionella skador. Föräldrar, dagispersonal, lärare och andra som har med barn att göra kan hjälpa till och få en radikal förändring av vår värld genom att ge barnen en god uppväxt.

Även om det känns som en utopi är det en fascinerande tanke att vi på ett par generationer skulle kunna förändra hela världen till en betydligt fredligare och mer harmonisk plats att leva på enbart genom hur vi behandlar våra barn.

Texten bygger på boken ”Parenting for a peaceful world”, Robin Grille, Longueville Media, 2005. Den sista mellanrubriken har jag lånat från Lars H Gustafssons alldeles utmärkta bok ”Växa, inte lyda”, Norstedts, Stockholm 2010.